

РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНО-ПРОФЕСІЙНОЇ МОБІЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ

Бабенко Т. В.

ВСТУП

Сучасність характеризується динамічністю, віртуальністю, невизначеністю та індивідуалізацією. Випускникам закладів вищої освіти потрібно бути готовими до постійно мінливих тенденцій у суспільстві та на ринку праці. Наука і технології розвиваються настільки стрімко, що отримання якоїсь певної кваліфікації у закладі освіти не є гарантією зайнятості в даній сфері діяльності. Процеси глобалізації та інтеграції ставлять людину перед необхідністю постійно бути готовим до переміщень в соціальному просторі, гнучко взаємодіяти з різними культурними і соціальними системами і суб'єктами. Сьогодні зростає роль професійно-особистісних якостей, які забезпечують конкурентоспроможність людини на ринку праці, успішність у професійній самореалізації, кар'єрі.

Відповідаючи на вимоги часу, вища освіта, неминуче змінюється, актуалізуючи проблеми розвитку у майбутніх фахівців здатності адекватно і своєчасно реагувати на зміни, готовності до безперервної освіти і розвитку, здатності бути активними та ініціативними, вміти швидко і ефективно адаптуватися до нових умов, тобто, мати високу соціально-професійною мобільність.

Соціально-професійна мобільність є предметом дослідження не лише педагогіки, а й філософії, соціології, психології, економіки. На філософському рівні соціально-професійну мобільність досліджували М. Вебер, Б. Гершунський, І. Василенко, І. Фролов, М. Шелер та інші.

На соціологічному рівні проблеми мобільності населення досліджували Д. Голдторп, Л. Лесохіна Р. Еріксон, А. Мудрик, П. Сорокін. У психологічних дослідженнях соціально-професійну мобільність вивчали Л. Горюнова, Е. Зеєр, А. Маркова, А. Маслоу, Н. Пряжников, К. Роджерс, Т. Титаренко.

Розвиток та формування мобільності особистості на педагогічному рівні досліджували Л. Амірова, Л. Горюнова, Л. Мітіна Ю. Клименко, Р. Пріма, Є. Рапацевич, Ю. Сачук, Л. Сущенцева, О. Шаров та інші.

Актуальність дослідження змісту та умов розвитку соціально-професійної мобільності майбутнього вчителя зумовлюється протиріччям між бажаним рівнем соціально-професійної мобільності майбутнього вчителя та недостатньою спрямованістю освітнього процесу закладів вищої освіти на її розвиток.

1. Сутність та зміст поняття «соціально-професійна мобільність»

Попри розмаїття теоретичних підходів до розуміння сутності понять «мобільність» та «соціально-професійна мобільність», в сучасній науковій літературі не існує сталого визначення цього терміну.

Поняття «мобільність» активно досліджується порівняно недавно, лише з другої половини ХХ ст., хоча було введено в науковий обіг майже на сто років раніше. П. Сорокін використав поняття «соціальна мобільність», маючи на увазі соціальні переміщення не тільки індивідів, груп, а й соціальних об'єктів (цінностей), тобто всього того, що створено або модифіковано в процесі людської діяльності. Для того щоб пояснити переміщення в параметрах соціального простору, автор користувався термінами «горизонтальна соціальна мобільність» і «вертикальна соціальна мобільність». Першу П. Сорокін пов'язував зі зміною соціального статусу людини, з кар'єрним ростом фахівця, а другу розглядав як таку, що відбувається на одному статусному рівні. Горизонтальна соціальна мобільність передбачає перехід індивіда з однієї соціальної групи в іншу, розташовану на тому ж рівні суспільної стратифікації¹.

Сьогодні соціальна мобільність вже не пов'язується безпосередньо з соціальним становищем і соціальним статусом, а характеризує спосіб соціального функціонування людини. Тому соціальна мобільність визначається як «...властивість соціальних суб'єктів, яка виражена в їх здатності швидко і адекватно модифікувати свою діяльність при виникненні нових обставин, легко і швидко освоювати нові реалії в різних сферах життєдіяльності, знаходити адекватні способи вирішення несподіваних проблем і виконання нестандартних завдань»².

¹ Сорокин П. А. Социальная мобильность / пер. с англ. М. В. Соколовой. Москва: Academia: LVS, 2005. 277 с.

² Игошев Б. М. Организационно-педагогическая система подготовки профессионально мобильных специалистов в педагогическом университете. Москва: ВЛАДОС, 2008. 201 с.

У соціологічному словнику категорія «професійна мобільність» розкривається з двох сторін. По-перше, професійна мобільність є процес переміщення індивідів в соціально-професійній структурі суспільства, пов'язаний зі змінами їх професійного статусу і зміною роду занять в рамках одного кваліфікаційного рангу завдяки проходженню певному шаблі освіти. Цьому визначенню професійної мобільності близька трактування, яку дає в своєму дослідженні Б. Игошев. Автор під професійною мобільністю розуміє «... зміна трудової позиції, або рангу, працівника, обумовлене зміною місця роботи або професії»³. По-друге, професійна мобільність – це особистісна якість, набута в процесі навчання і виражається в здатності легко і швидко освоювати нові реалії.

Ми погоджуємося із дослідницею Л. Аміровою, яка вважає, що професійна мобільність людини – це не тільки здатність змінювати професію або рід діяльності, а й здатність до успішної самореалізації в суспільному середовищі. Мобільність – це спосіб реагування особистості на ситуацію (життєву, професійну) в умовах життєдіяльності, що змінюються⁴.

У дослідженнях М. Дяченко⁵, Е. Зеєра⁶, професійна мобільність визначається як здатність і готовність особистості досить швидко і успішно освоювати нову техніку і технології, виконувати нові виробничі завдання, набувати відсутні знання та вміння, що забезпечують ефективність нової професійної діяльності.

Можна зробити висновок, що соціальна і професійна мобільність тісно взаємопов'язані і тому можна говорити про соціально-професійну мобільності особистості.

Для нашого дослідження важливою є позиція Ю. Калиновського, який характеризує соціально-професійну мобільність як інтегративну властивість особистості, що обумовлює її здатність швидко змінювати свій статус або становище в соціальному, культурному або професійному середовищі під впливом зміни в

³ Игошев Б. М. Организационно-педагогическая система подготовки профессионально мобильных специалистов в педагогическом университете. Москва: ВЛАДОС, 2008. 201 с.

⁴ Амирова Л. А., Багисаев З. А. Профессионально-педагогическая мобильность учителя как целевая установка высшего педагогического образования. *Alma mater*. 2004. № 1. С. 55–60.

⁵ Дьяченко М. И. Психологический словарь-справочник. Москва: Харвест, 2004. 576 с.

⁶ Зеер Э. Ф. Психология профессий . Москва: Академический проект, 2003. 336 с.

природі, культурі або соціумі, ситуацій і обставин діяльності суб'єктів⁷.

З іншого боку, О. Іпатова розглядає соціально-професійну мобільність як готовність особистості до оперативної зміни сфери професійної діяльності, яка проявляється в активності і інтересі до професійної діяльності, адаптивності до різних її видів, налаштованості на творче ставлення до виконуваної діяльності⁸.

Деякі автори, в тому числі Д. Чернілевський, вважають, що формування професійної, а так само соціально-професійної мобільності, – це перш за все формування конкурентоспроможності випускників на ринку праці, що досягається в комплексній підготовці, поєднує в собі вузький професіоналізм з одного боку і універсалізм з іншого, в формуванні компетентного фахівця. Вчений пояснює це необхідністю заміни чисто виробничих знань, умінь і навичок більш повною гамою знань, умінь і навичок, в тому числі необхідних для охорони і поліпшення здоров'я, природних ресурсів, захисту навколишнього середовища⁹.

Ґрунтовні дослідження формування професійної мобільності здійснила Р. Пріма, яка визначає професійну мобільність майбутнього вчителя початкових класів як «підґрунтя ефективного реагування особистості на «виклик» сучасного суспільства, своєрідний особистісний ресурс, що лежить в основі дієвого перетворення суспільного довкілля і самого себе в ньому; внутрішній потенціал особистості, що лежить в основі гнучкої орієнтації і діяльнісного реагування в динамічних соціальних і професійних умовах у відповідності з власними життєвими позиціями; забезпечує готовність до змін і реалізацію цієї готовності у своїй життєдіяльності (готовність особистості до сучасного життя з його багатоаспектними чинниками вибору); детермінує професійну активність, суб'єктність, творче ставлення до професійної діяльності, особистісного розвитку, що сприяє ефективному розв'язанню фахових проблем»¹⁰.

⁷ Калиновский Ю. И. Развитие социально-профессиональной мобильности андрагога в контексте социокультурной образовательной политики региона: диссертация ... доктора педагогических наук. Санкт-Петербург, 2001. 470 с.

⁸ Іпатова Е. Р. Формирование социально-профессиональной мобильности студентов вуза: автореферат ... кандидата педагогических наук. Шуя, 2012. 24 с.

⁹ Чернилевский Д. В. Дидактические технологии в высшей школе. Москва: ЮНИТИ, 2002. 437 с.

¹⁰ Пріма Р. М. Формування професійної мобільності майбутнього вчителя початкових класів: теорія і практика: монографія. Дніпропетровськ: ІМА-ПРЕС, 2009. 367 с.

Проведений аналіз сутності поняття «соціально-професійна мобільність», а також власні дослідження дозволяють визначити, що складовими соціально-професійної мобільності фахівця є здатності, які дозволяють ефективно діяти в професійному середовищі, що постійно змінюється, а саме, орієнтуватись у мінливому інформаційному середовищі, відстежувати і правильно оцінювати стан навколишнього простору, проявляти адекватну ситуації та власним цілям активність, адаптуватися до умов, які змінюються, а також впливати на оточуючу дійсність, здатність до постійного самовдосконалення. Серед особистісних якостей та рис, що утворюють здатність та готовність до соціально-професійної мобільності можна вилити такі: ініціативність, креативність, соціальна та професійна активність, здатність ризикувати, самоорганізованість, самостійність, вольовий самоконтроль, рішучість, впевненість у собі, відкритість до нового.

Особистісні якості та здатності, що дозволяють людині швидко переходити від одного рівня професійної діяльності до іншого, не є вродженими. Розвиток мобільності як інтегративної якості особистості може відбуватися як цілеспрямований, планомірний, спеціально організований процес (навчання, виховання) так і процес відносно стихійний (неконтрольована соціалізація).

Розвиток соціально-професійної мобільності ми розуміємо як спеціально проєктований та прогнозований процес послідовної зміни особистості, включаючи її психічні процеси, соціальну та особистісно активну складові, що має своїм результатом появу особистісних новоутворень (особистісних рис, ціннісно-сміслових конструктів, власного бачення світу), що визначають її поведінку.

2. Умови розвитку соціально-професійної мобільності майбутніх учителів у процесі професійної підготовки

На нашу думку, самостійна робота студентів є однією з умов розвитку соціально-професійної мобільності. Проблема організації самостійної роботи студентів не нова. Теорія та методика навчання у вищій школі має багатий арсенал наукових досліджень, які аналізують той чи інший аспект самостійної роботи студентів. Сьогодні одним із головних напрямів модернізації освіти в Україні є створення якісно нової школи – школи життєтворчості й самореалізації особистості, в якій утверджується бажання і вміння навчатися впродовж усього життя. Тому у закладах вищої освіти виникає необхідність якісно нового рівня організації самостійної роботи студентів, який урахував би попередній досвід та останні

наукові дослідження в галузі педагогіки, розв'язував актуальні завдання підготовки фахівців, зокрема розвитку соціально-професійної мобільності.

Можна виділити декілька точок зору на сутність та зміст самостійної роботи. З одного боку, вона ототожнюється з самостійною діяльністю і тому розглядається в системі лекційних, практичних занять, лабораторних робіт і семінарів, як сприйняття і самостійне осмислення студентами нової інформації, відтворення її у розв'язанні задач. З іншого боку, самостійною роботою вважається тільки така, в ході якої студент без допомоги викладача проаналізував та узагальнив навчальний матеріал, перевірів свої результати і висновки.

Самостійна робота як засіб організації навчального чи наукового пізнання студента виступає у своїй двоєдиній якості. З одного боку, вона виступає як навчальне завдання, тобто об'єкт діяльності студента, що пропонується викладачем. З іншого, – як форма прояву певного способу діяльності з виконання відповідного навчального завдання.

Положенням про організацію навчального процесу у закладах вищої освіти передбачено, що самостійна робота студентів має становити не менше 1/3 і не більше 2/3 загального обсягу часу, відведеного на вивчення конкретної дисципліни. Така кількість годин дає змогу розвивати пізнавальну активність, формувати самостійність як рису особистості, здатність до творчого розв'язання сучасних виробничих завдань, вміння приймати рішення. Важливим завданням викладача закладу вищої освіти є правильно організувати самостійну роботу, щоб використати всі її дидактичні, виховні та розвивальні можливості. Самостійна робота повинна бути чітко спланована і організовувана у поєднанні з іншими формами навчання. Важливим є ретельний відбір викладачами і кафедрою змісту та обсягу навчального матеріалу для самостійного опрацювання студентами.

Самостійна робота, на наше переконання, сприятиме розвитку соціально-професійної мобільності, якщо вона організована на засадах особистісно орієнтованого підходу. За особистісно-орієнтованого підходу особлива увага приділяється педагогічній підтримці розвитку особистості, створенню умов для актуалізації суб'єктного досвіду і особистісних структур свідомості. Ця підтримка полягає в ненасильницькій організації особистості на можливі способи самореалізації, самоактуалізації і самоорганізації в процесі самостійної діяльності.

Визнання студента головною діючою фігурою всього освітнього процесу є вихідним моментом при організації самостійної роботи студентів в умовах особистісно орієнтованого навчання. Студент як суб'єкт освітнього процесу стає реальним і повноправним господарем учіння, суспільного життя і майбутньої професійної діяльності, тому повністю усвідомлює всю міру відповідальності за зроблений вибір, засвоєння цінностей, необхідних для становлення сучасного фахівця, за свою професійну підготовку.

Пріоритет суб'єкт-суб'єктних взаємин передбачає співробітництво викладача і студента в навчанні. На перший план виступають такі форми діяльності викладача, як розробка індивідуальних стратегій навчання, виконання диференційованих самостійних завдань, індивідуальне консультування. За такого підходу необхідні інші форми контролю і оцінки знань студентів, які перевагу надають рейтинговій системі. Вона прилучає студентів до свідомої й активної праці, оскільки в них майже немає жодної можливості ухилитися від виконання завдань. Практично усувається вплив випадкових факторів, а підсумкова оцінка є більш об'єктивною, тому що базується на оцінюванні всіх видів робіт з усіх тем курсу протягом тривалого часу. Ця система породжує здорову конкуренцію серед студентів, створює можливості для реалізації здорового честолюбства в оволодінні знаннями. Широко використовуються індивідуальні співбесіди, публічні огляди і захисти результатів навчальної праці, оцінка знань експертами. Це надійні способи захистити студента від суб'єктивізму і монопольного права викладачів на оцінку.

В особистісно орієнтованому навчанні проявляється надзвичайно вагомий у розвивальному плані феномен появи у студента потреби в самоактивності як визначальному чиннику збагачення власного досвіду.

Для реалізації особистісних стратегій навчання треба не тільки їх розробити для кожного студента з послідовністю виконання самостійних робіт, а й створити відповідне навчальне середовище, яке було б сприятливим для студента і допомагало б йому здійснювати самостійну діяльність. Створити таке середовище допомагає використання сучасних інформаційно-комунікативних технологій навчання.

Використання засобів інформаційно-комунікативних технологій навчання для організації самостійної роботи дозволяє активно вибудовувати власний навчальний процес, визначати індивідуальну траєкторію в освітньому середовищі, збільшити кількість та методи

представлення навчальних завдань, призначених для самостійного опрацювання. Зокрема, з'являється можливість використання студентами у самостійній роботі спеціальних завдань на планування та контроль самостійної навчальної діяльності, в яких прямим продуктом виступає формування вміння визначати стратегію розв'язання, планувати процес виконання діяльності, контролювати його, знаходити і виправляти помилки. При цьому винятково важливою виявилася можливість використання в процесі самостійної роботи завдань на рефлексію діяльності, прикладом якої є опис стратегії своїх міркувань після того, як завдання було виконано.

Творче освітнє середовище є однією з умов розвитку соціально-професійної мобільності майбутнього вчителя. З соціологічної точки зору освітнє середовище може розглядатися як системно організований освітній простір для оволодіння різними видами і формами людської діяльності, що має свої соціальні, соціально-педагогічні, психолого-педагогічні, кадрові, матеріально-технічні особливості; яке забезпечує процес передачі і засвоєння соціального досвіду і ціннісних орієнтацій, формування системи цілісного світогляду, навичок, знань і умінь, необхідних для соціалізації особистості. В. Ясвін трактує освітнє середовище як систему впливів і умов формування особистості за визначеним зразком, а також можливостей для її розвитку, що перебувають у соціальному й просторово-предметному оточенні¹¹. Під «локальним освітнім середовищем» вчений розуміє функціональне й просторове об'єднання суб'єктів освітнього процесу (викладача й студентів) з встановленням між ними тісної взаємодії для ефективного особистісного і професійного саморозвитку, можливості прояву активності особистості, її участі в створенні та зміні самого середовища.

К. Приходченко досліджуючи теоретичні і практичні аспекти творчого освітнього середовища, зазначає, що воно допомагає відійти від репродуктивного засвоєння знань до активної творчої діяльності¹². Творче освітнє середовище сприяє самоосвіті і самовдосконаленню студентів, сприяє розвитку їх здібностей та

¹¹ Ясвін В. А. Экспертиза школьной образовательной среды. М.: Сентябрь, 2000. 197 с.

¹² Приходченко К. І. Творче освітньо-виховне середовище: теоретичний і практичний концепти: монографія. Донецьк: Ноулідж, 2011. 382 с.

обдарувань, креативного мислення, формуванню особистості з гнучким розумом¹³.

Середовище закладу вищої освіти є фактором актуалізації потреби у саморозвиткові, реалізації свого творчого потенціалу, усвідомлення себе як суб'єкта самозмін. Розвиток соціально-професійної мобільності особистості студента буде більш ефективним за наявності різноманітних освітніх траєкторій, можливості вибору освітніх мікросередовищ, отримання додаткової професійної кваліфікації, можливість вибору викладача, вибіркові дисципліни, перенесення акцентів з репродуктивного засвоєння знань на їх творче застосування в умовах, максимально наближених до професійної діяльності. Навчання майбутніх фахівців має проходити на основі змісту і технологій, які випереджають поточний рівень економічного, технологічного, соціального та іншого розвитку.

К. Крутій зазначає, що важливими характеристиками освітнього середовища є стиль спілкування, рівень активності, розвивальний ефект¹⁴. Головними особами, що демонструють освітні, професійні цінності, є науково-педагогічні кадри, які виступають зразками діяльності у професійній сфері. Викладачі у власній поведінці повинні керуватися тими цінностями, які бажають прищепити студентам. Тому розвиток соціально-професійної мобільності фахівців в значній мірі залежить від науково-педагогічних кадрів, які є складовою освітнього середовища навчального закладу, ступеню їх компетентності і мобільності.

Освітнє середовище закладу вищої педагогічної освіти стає фактором професійного становлення майбутнього педагога, якщо зміст навчальних дисциплін орієнтований на практику; відносини між викладачем і студентом засновані на принципах взаємоповаги, демократичності; існують матеріально-технічні можливості для організації сучасної освітньої діяльності та розвитку студентів; існує взаємодія з різними суб'єктами освітнього процесу.

Отже, під освітнім середовищем закладу освіти ми розуміємо систему впливу та умов формування особистості, а також можливостей для її розвитку, які містяться у соціальному та просторово-предметному оточенні в межах організованого освітнього процесу.

¹³ Приходченко К. І. Творче освітньо-виховне середовище: теоретичний і практичний концепти: монографія. Донецьк: Ноулідж, 2011. 382 с.

¹⁴ Крутій К. Освітній простір дошкільного навчального закладу: монографія у 2 ч. К.: Освіта, 2009. Ч. 1. 302 с.

Для того, щоб освітнє середовище сприяло підготовці майбутніх викладачів до самовиявлення, воно повинне відповідати таким вимогам: гнучкість, тобто здатність освітніх структур до швидкої перебудови у відповідності до потреб особистості, навколишнього середовища, суспільства, що змінюються; відкритість, яка передбачає широку участь усіх суб'єктів освіти в управлінні; стимулювання вільного висловлювання власних думок; демократизацію форм і методів навчання і виховання; саморозвиток і саморегуляцію, засновані на процесах розвитку та саморозвитку особистості; установку на спільне діяльнісне спілкування, атмосфера доброзичливості, взаєморозуміння, діалог всіх суб'єктів освітнього процесу; творче змістове наповнення; поєднання інноваційних та традиційних форм і методів навчання; залучення до проектної діяльності, наповнення освітнього процесу творчими пошуково-дослідницькими й проблемними ситуаціями, особистісне становлення майбутніх фахівців, їхнє самоствердження, соціалізацію.

Значним потенціалом щодо розвитку соціально-професійної мобільності майбутнього викладача мають такі методи організації освітньої взаємодії: проблемне навчання, яке допомагає навчитися долати труднощі викликані невизначеністю способів вирішення проблемних завдань та сприяє розвитку самопізнання, наполегливості, впевненості у собі; пошукові, дослідницькі методи, методи самостійної роботи. Студент, здійснюючи самостійні дослідження, опановує вміння постановки і досягнення мети, вибору стратегії розв'язання завдання, в процесі чого розвиваються такі якості, як відповідальність, наполегливість, саморух до мети, формується впевненість в собі; інтерактивні методи навчання, оскільки навчаючи інших, задовольняються потреби в самореалізації і самовиявленні; метод проектів, який дає широкі можливості свободи вибору діяльності, забезпечує найкращі можливості для прояву своєї індивідуальності як у визначенні напрямку роботи, так і способів її виконання; диференційоване і індивідуалізоване навчання має виняткові можливості для культивування почуття впевненості в своїх силах, для розвитку найсильніших сторін кожного студента; евристичне навчання, яке залучає студентів до творчої діяльності з виходом на самостійний освітній продукт.

Однією із умов розвитку соціально-професійної мобільності майбутнього фахівця є, на нашу думку, студоцентроване навчання. Такий підхід до освіти сприяє формуванню здатності вчитися впродовж життя, розвиває організаційне, креативне, гнучке

мислення, що дозволяє з успіхом діяти в умовах змін та невизначеності.

Проаналізувавши підходи до сутності та змісту студентоцентрованого підходу у навчанні, ми можемо стверджувати, що студентоцентризм є одним із важливих принципів організації навчального процесу у вищій школі. Важливими характеристиками студентоцентрованого підходу є врахування власних освітніх потреб здобувачів освіти, можливість формування індивідуальних освітніх траєкторій, набуття індивідуального набору компетенцій для якісного виконання професійних обов'язків та розв'язання життєвих проблем¹⁵.

Згідно із законом України «Про вищу освіту» студентоцентроване навчання – підхід до організації освітнього процесу, що передбачає: заохочення здобувачів вищої освіти до ролі автономних і відповідальних суб'єктів освітнього процесу; створення освітнього середовища, орієнтованого на задоволення потреб та інтересів здобувачів вищої освіти, зокрема надання можливостей для формування індивідуальної освітньої траєкторії; побудову освітнього процесу на засадах взаємної поваги і партнерства між учасниками освітнього процесу¹⁶.

Отже, студентоцентризм – це підхід до організації освіти, за якої здобувач освіти перетворюється з об'єкта на суб'єкт навчальної діяльності, тобто на активного учасника освітнього процесу. Студентоцентризований підхід реалізується шляхом використання особистісно-орієнтованого підходу. Такий підхід дозволяє активно залучати студентів до освітнього процесу, враховуючи їх індивідуальні потреби.

Основною метою студентоцентрованого підходу є створення сприятливих умов для формування загальних та професійних компетентностей, при збереженні свобод здобувачів вищої освіти для досягнення власних культурних і освітніх цілей.

Сучасні освітні тенденції відображені в законі України «Про освіту», в якому наводиться визначення поняття «Індивідуальна освітня траєкторія» як «персональний шлях реалізації особистісного потенціалу здобувача освіти, що формується з урахуванням його здібностей, інтересів, потреб, мотивації, можливостей і досвіду, ґрунтується на виборі здобувачем освіти видів, форм і темпу здобуття освіти, суб'єктів освітньої діяльності та запропонованих

¹⁵ Бутенко О. П., Опікунова Н. В. Роль системи зворотного зв'язку у процесі студентоцентрованого навчання. *COLLECTIVE MONOGRAPHS*, 2021.

¹⁶ Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 № 1556-VII Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>

ними освітніх програм, навчальних дисциплін і рівня їх складності, методів і засобів навчання». Індивідуальна освітня траєкторія враховується в індивідуальному навчальному плані, який визначає послідовність, форму і темп опанування здобувачем освіти освітніх компонентів програми. Індивідуальна освітня траєкторія передбачає можливість здобувачів вищої освіти бути активними учасниками організації освітнього процесу¹⁷.

Одним із шляхів реалізації індивідуальної освітньої траєкторії є вибіркові дисципліни. Сьогодні в Центральноукраїнському державному університеті імені Володимира Винниченка здобувачі вищої освіти мають право обрати вибіркові дисципліни самостійно, враховуючи власні інтереси та потреби та побудувати власну індивідуальну траєкторію навчання.

Згідно з Положенням про порядок реалізації студентами права на вільний вибір навчальних дисциплін у Центральноукраїнському державному педагогічному університеті імені Володимира Винниченка вибіркова частина навчального плану студента внесена для індивідуалізації навчання і задоволення освітніх і кваліфікаційних потреб особи, ефективного використання можливостей і традицій Університету, регіональних потреб тощо.

Вибір студентом навчальних дисциплін створює умови для досягнення ним наступних цілей:

- поглибити професійні знання в межах обраної спеціальності (спеціалізації, освітньої програми) та здобути додаткові спеціальні (фахові, предметні) компетентності, у тому числі зі здобуттям професійної кваліфікації (якщо це передбачено освітньою програмою);

- поглибити свої знання та здобути додаткові загальні і загальнопрофесійні компетентності в межах споріднених спеціальностей і галузі знань;

- ознайомитись із сучасним рівнем наукових досліджень інших галузей знань та розширити або поглибити знання за загальними компетентностями;

- сформувати та реалізувати свою індивідуальну освітню траєкторію¹⁸.

¹⁷ Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>

¹⁸ Положення про порядок реалізації студентами права на вільний вибір навчальних дисциплін у Центральноукраїнському державному педагогічному університеті імені Володимира Винниченка. Кропивницький: РВВ ЦДПУ ім. В. Винниченка, 2020. – 14 с.

Дисципліни за вільним вибором студентів визначаються випусковими кафедрами, з урахуванням регіональних потреб у фахівцях певної спеціальності та спеціалізації, досвіду підготовки фахівців в університеті, особливостей наукових шкіл, запитів студентів, рекомендацій роботодавців. Дисципліни вільного вибору студентів можуть бути орієнтовані на задоволення їх освітніх і культурних потреб, додаткову фундаментальну і спеціальну підготовку. Каталог вибіркових дисциплін затверджується рішенням вченої ради університету за пропозиціями кафедр та згідно рішення вченої ради факультету. При цьому здобувачі певного рівня вищої освіти мають змогу обирати як одну дисципліну із запропонованого переліку, так і блок дисциплін певного циклу за іншою освітньою програмою. У такому разі студент отримує від Університету свідоцтво про вивчення цих дисциплін, затверджене вченою радою університету.

Реалізація права студентів на вибір навчальних дисциплін відбувається згідно з Порядком організації вибору навчальних дисциплін завільним вибором студентів варіативної складової навчальних планів у Центральноукраїнському державному педагогічному університеті імені Володимира Винниченка. Студенти всіх рівнів вищої освіти денної і заочної форми навчання обирають вибіркові навчальні дисципліни шляхом електронної реєстрації. Відповідно до підсумків реєстрації деканати формують списки потоків і груп студентів на відповідні вибіркові дисципліни¹⁹.

Таким чином, вибіркові дисципліни є одним із шляхів реалізації індивідуальної освітньої траєкторії здобувача вищої освіти, одним із механізмів підвищення якості професійної підготовки, розвитку соціально-професійної мобільності майбутнього фахівця.

Студентоцентроване навчання це важливий принцип організації освітньої діяльності вищої школи. Орієнтація вищої освіти на особистість студента дає можливість підвищити якість системи вищої освіти, підготувати конкурентоспроможного фахівця на сучасному ринку праці з гнучким креативним мисленням, ініціативного, стимулює його до відповідального навчання, розвиває соціально-професійну мобільність.

На нашу думку, залучення майбутніх учителів до проектної діяльності сприятиме розвитку соціально-професійної мобільності.

¹⁹ Положення про організацію освітнього процесу в Центральноукраїнському державному педагогічному університеті імені Володимира Винниченка на 2022–2023 навчальний рік. Кропивницький: РВВ ЦДПУ ім. В. Винниченка, 2022. – 86 с.

Особистість розвивається у діяльності. Тому залучення до проектної діяльності має на меті стимулювання інтересу студентів до певних проблем і розв'язання цих проблем через діяльність. Розвиток соціально-професійної мобільності ми розуміємо як спеціально проєктований та прогнозований процес послідовної зміни особистості, включаючи її психічні процеси, соціальної та особистісно активної складових, що має своїм результатом появу особистісних новоутворень (особистісних рис, ціннісно-сміслових конструктів, особистісного бачення світу), що визначають її поведінку. Проєктування виступає як творча, інноваційна діяльність, оскільки завжди спрямована на створення об'єктивно і суб'єктивно нового продукту.

Головним завданням проектної діяльності є не лише набуття знань, а можливість зорієнтуватися у соціальних, економічних, інформаційних подіях та явищах, а також оволодіти досвідом суспільного життя. Реалії сьогодення вимагають нового соціального досвіду для формування соціально активних лідерів, відповідальних й ініціативних професіоналів. Проектна діяльність може стати середовищем у якому студентство реалізується в різних сферах, наприклад, організаційній, громадській, науковій, благодійній, роз'яснювальній, інформаційній. Проектна діяльність сприяє формуванню особистісних якостей, необхідних для самоствердження та розвитку вольових навичок при взаємодії із соціумом.

Варто зупинитися на принципах роботи над проектом, реалізація яких сприятиме ефективному розвитку соціально-професійній мобільності, а саме: активність у визначенні завдання та його опрацюванні; практичний характер проєкту, його актуальність, доцільність, інтерес студентів до роботи, поєднання теорії з практикою, знань і навичок; спроможність втілення проєкту, самостійність, творчість, колективна діяльність.

Розмаїття цілей і завдань соціальних проєктів дозволяє виокремити пізнавальну, виховну, соціалізуючу та розвивальну функції. Пізнавальна функція сприяє підвищенню мотивації до отримання нових знань, розвитку вмінь продукувати, аргументувати та доводити свої ідеї. Розвивальна функція передбачає розвиток творчих і дослідницьких здібностей, формування комунікативних умінь та навичок, розвиток критичного мислення, навичок аналізу та рефлексії. Виховна функція забезпечує усвідомлення власних дій щодо самодисципліни та відповідальності, сприяє формуванню загальнолюдських цінностей формуванню активної життєвої позиції.

Соціалізуюча функція передбачає розвиток навичок спілкування у соціумі, самостійного погляду на події та явища, осмислення своїх можливостей та усвідомлення власної ролі під час роботи у команді.

Отже, проектна діяльність дозволяє формувати й розвивати вміння, які необхідні для розвитку соціально-професійної мобільності, а саме: визначення проблеми, яка потребує вирішення; цілепокладання та планування діяльності; рефлексії; пошуку та обробки інформації; комунікації та взаємодії; практичному застосуванню знань у типових та нетипових, ситуаціях; презентації результатів своєї діяльності.

Соціальні проекти, на нашу думку, посідають особливе місце у розвитку соціально-професійної мобільності студентів. Соціальний проект – це проект, що приносить користь іншим людям, суспільству. Така діяльність, орієнтована на користь громади, є важливою для кожного суспільства, бо не лише покращує його загальний стан, а й вчить людей спрямовувати свої зусилля не лише на забезпечення власних потреб, а на загальне благо. О. Пометун визначає соціальні проекти як сукупність практичних дій, спрямованих на розв’язання конкретної соціальної проблеми місцевої громади. Вона зазначає, що участь молоді в таких проектах сприяє розвитку у неї емоційно-ціннісного ставлення до громадського життя, активності особистості, прагненню до громадянських дій та ефективного спілкування²⁰.

В контексті нашого дослідження цікавою є думка С. Леснікової, яка називає проектну діяльність ефективним засобом соціальної ініціативності. На її думку, соціальний проект – це індивідуальна чи групова діяльність, спрямована на позитивне перетворення соціального середовища та умов життєдіяльності підлітків доступними для них методами²¹. Участь студентства у соціальних проектах, з однієї сторони, є умовою розвитку його соціально-професійної мобільності, а з іншої, є показником його зрілості, розуміння, що кожен є відповідальним за долю свого міста, держави, народу і що неможливо побудувати комфортне життя поза суспільством.

²⁰ Пометун О. І. Молодь обирає дію: Соціальне проектування – новий підхід до виховання молоді. Метод проектів: традиції, перспективи, життєві результати: практико-зорієнтований збірник / О. І. Пометун. – К.: Департамент, 2003. – С. 327–333.

²¹ Лесникова С. Г. Проектная деятельность как средство развития социальной инициативности подростка в условиях детской общественной организации: Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01

Наведемо приклади соціальних проєктів, реалізація яких сприяє формуванню вільної, відповідальної особистості: проєкти, які розвивають активність молоді, формують уміння й навички, пов'язані із громадським життям («Молодь самоврядує у громаді», «Організація студентського самоврядування», «Школа лідерства»); проєкти, спрямовані на підвищення соціальної компетентності («Проводимо соціологічне дослідження», «Як стати успішним», «Творимо добро власними руками»); волонтерські проєкти «Допомога захисникам» «Подаруй родину безпритульній тварині», «Діти вулиці», «Вам, герої!», «Допомагаємо пенсіонерам місцевої громади»; екологічні проєкти «Зробимо вулиці міста зеленим», «Екологічна стежина» «Скільки можна палити листя восени?» «Утилізація енергозберігаючих лампочок» «Зупини глобальне потепління – посади дерево»).

Проектна діяльність, а особливо участь у соціальних проєктах, є ефективним засобом розвитку соціально-професійної мобільності оскільки є засвоєнню соціального досвіду, створює умови для творчої самореалізації студентів, сприяє розвитку самостійності, відповідальності, ініціативності, креативності, умінню планувати, приймати рішення, оцінювати результати діяльності, соціальну та професійну активність.

Інтеграцію змісту фахових дисциплін ми розглядаємо як умову розвитку соціально-професійної мобільності майбутнього вчителя. Комплексна підготовка необхідна як для процесу формування професійної компетентності майбутніх викладачів, так і для їх подальшої професійної діяльності. Інтеграція – це процес і результат створення нерозривного зв'язку, єдності, цілісності. Результатом інтеграції є абсолютно нова, інтегрована властивість, яка не зводиться до суми властивостей комбінованих елементів, а забезпечує більш високу ефективність загальної цілісності²².

Слід зазначити, що до цього часу в педагогіці, психології та багатьох інших науках не склалося єдиного підходу до розуміння та використання цього терміну.

Інтеграція походить від латинського слова «integration», що означає «ціле». Це поняття трактується в науковій літературі як об'єднання раніше ізольованих частин, елементів і вузлів у ціле, що супроводжується ускладненням і посиленням зв'язків і відносин між ними. Інтеграція розглядається як явище, фактор і процес розвитку.

²² Баришева О. І. Самовизначення та самореалізація як мотив участі старшокласників у гуртковій роботі : автореф. дис. ... канд. психол. наук: спец. 19.00.07 «Педагогічна і вікова психологія» / О. І. Баришева. – К., 2001. – 18 с.

Розгляд інтеграції як процесу найчастіше використовується в сучасній науковій та навчально-методичній літературі, що стосується проблем вищої освіти.

Процес інтеграції спрямований на організацію цілісної навчальної діяльності, яка доповнює та поглиблює наявні знання, надаючи їм нового змісту та спрямованості, тобто інтегрованість як засіб розвитку об'єктивності в нових наукових галузях. Розуміння інтегрованості як педагогічного принципу змінює характер педагогічного мислення, явища трансформуються та обґрунтовуються.

Розглядаючи це явище з філософської точки зору співвідношення форми та змісту, слід зазначити, що існує суперечність між формою та новим змістом, закладеним у ній. Формою цієї справи є зв'язок між предметами, а новим змістом є принцип проповідування. Це протиріччя веде до багатшої форми інтегрованого навчання. Не одна дія, а кілька дій, які мають можливість виразитися окремо. І об'єднаний, сюди органічно входить предметний зв'язок. Поняття «міжпредметні зв'язки» виявилось невеликим, тому на початку 1980-х рр. Поступіться поняттям інтеграції.

Вчені намагалися розкрити інтегрованість як загальнонауковий закон. При цьому, порівняно з внутрішньопредметною інтеграцією, міжпредметна інтеграція є найбільш важливою та ефективною.

Міждисциплінарна інтеграція у вигляді цілісної системи навчання, наповненої спеціальними функціями, які не можуть існувати в одній дисципліні. Якщо глибше розглянути поняття інтеграції, то термін «інтеграція в межах дисциплін» не зовсім коректний. Д. Кільдеров стверджує, що функції міждисциплінарної інтеграції набагато складніші, вони призначені для роботи з багатьма предметними областями в результаті таких дій, як диференціація, класифікація (структурування), систематизація (синтез і повнота) знань, нові знання. і сприймана валідність зростає²³.

Важливим педагогічним принципом, що визначає організацію освітніх систем, є інтеграція, продовжив науковець, із об'єктивністю як загальною формою інтеграції в навчальному процесі. Формування ідеї міжпредметного зв'язку визначається світоглядним світоглядом педагогів у різні епохи та суспільні системи, загальною тенденцією розвитку педагогіки.

²³ Кільдеров Д. Е. Теоретичні і методичні засади забезпечення якості підготовки майбутніх учителів технологій на основі інтегрованого навчання: дис. ... док. пед. наук : спец. : 13.00.04 / Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського. Вінниця, 2018. 577 с.

А оскільки міжпредметний зв'язок є основною складовою інтеграційного процесу, то інтеграційному процесу освітньої системи можна надати статус принципу навчання, який наділяє інтеграцію універсальністю та фундаментальністю, що визначає умови побудови системи навчання. Сучасне педагогічне право продовжує акцентувати увагу на необхідності створення інтегративних зв'язків між елементами системи змісту освіти. Дисциплінарна структура будь-якого курсу приховує небезпеку того, що ціле буде закрито окремими частинами. Щоб уникнути цієї проблеми, побудова будь-якої освітньої системи повинна забезпечувати інтеграцію, інтегрованість і зв'язок кожної частини в ціле. Проблему побудови то організації навчального процесу не розв'язано.

Розробка цього питання в основному здійснювалася шляхом вивчення зв'язків між навчальними дисциплінами в рамках різних циклів дисциплін. Сьогодні робляться спроби реалізувати більш комплексну та глибшу інтеграцію в освіті, головним чином інтегруючи всі компоненти навчального процесу при здійсненні інтеграції змісту освіти, що характеризується практичною реалізацією принципу уніфікації змісту та процедур освіти.

Спостерігається тенденція до глибшої інтеграції теоретичних дисциплін з продуктивною діяльністю. Необхідність такої інтеграції зумовлена слабкими знаннями, отриманими учнями, оскільки вони не підкріплені практичною діяльністю. І зворотний ефект: практичні навички без теоретичної (необхідної та достатньої) фундаментальної підтримки обмежені у їх використанні²⁴. Ми погоджуємося з цим науковцем, оскільки для майбутніх фахівців різних галузей дуже важливо вміти поєднувати теоретичні знання з практичними навичками. Освіта повинна забезпечувати синтез, інтеграцію, поєднання частин у ціле. При цьому вчений зазначає: якщо тенденція диференціації науки знаходить свій конкретний вияв у дисциплінарній структурі навчального плану, то комплексний аспект змісту освіти сьогодні не відображається повною мірою, що призводить до проблем складності та складності. Системність побудови змісту освіти та сама організація навчального процесу потребує подальших досліджень.

Інтеграція змісту освіти є процесом, результатом взаємодії його структурних елементів, які виконують у навчальному процесі специфічні функції (методичну, професійно-орієнтаційну, цілісну

²⁴ Богданова І. М. Технології в освіті: теоретико-методологічний аспект: [навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.] / Інна Михайлівна Богданова. – О. : «ТЕС», 1999. – 146 с.

проблемну, систематизовану, організовану, тощо), як така, досягається цілісність через виховну, виховну та розвиваючу функції процесу навчання є надзвичайно цікавою. Інтеграція навчального змісту забезпечує інтеграцію та концентрацію навчального матеріалу, виключаючи повтори у його викладі, тим самим усуваючи перевантаження студентів та економію навчального часу, зростання системності знань.

У нашому дослідженні, враховуючи питання інтеграції в навчальній діяльності студентів університету, ми дійшли висновку, що інтеграція – це складний системний процес, спрямований на організацію та реалізацію навчального процесу шляхом успішної інтеграції однієї навчальної дисципліни. Професійна спрямованість, уміння застосовувати знання з різних галузей у розробці вирішення конкретних завдань – якісна професійна підготовка майбутніх спеціалістів. Для цього необхідно виховувати в учнів уміння самостійно працювати з підручником, розвивати прагнення до активного самовдосконалення тощо. Тому ми вважаємо, що інтеграція навчальних дисциплін є найважливішим фактором, мотивацією та умовою вдосконалення процесу професійної підготовки майбутніх фахівців.

Основними ознаками інтеграції є: організаційна єдність у навчальному процесі теоретичної та практичної підготовки; наявність бінарності об'єкта професійної підготовки – засвоєння знань та їх практичне застосування; бінарність навчання змісту процесу пізнання та його практичне застосування, наступні відсутні знання «Часткові» потреби в практичній діяльності. Науковці запропонували три необхідні умови інтеграції дисципліни:

- об'єкти дослідження повинні перетинатися або достатньо близькі;
- комплексні дисципліни Слід використовувати однакові або подібні методи дослідження;
- інтегровані дисципліни базуються на спільних моделях і спільних теоретичних концепціях.

Ми вважаємо, що специфічні умови є необхідними, але недостатніми для їх застосування в навчальних закладах, оскільки вони відображають теоретичні основи проблеми інтеграції знань без урахування практичної діяльності майбутніх фахівців. На нашу думку, класифікація рівня предметної інтегрованості повинна здійснюватися на основі інтегрованого змісту. Інтеграція змісту освіти може мати кілька рівнів на основі різноманітних об'єктивно доступних факторів інтеграції.

Перший і найвищий рівень визначається цілісністю наукового знання, що базується на предметі.

Другий рівень – навчання синтезу. Для інтеграції навчальних дисциплін на загальноосвітньому рівні необхідна стабільна інтеграційна частина. Стабільний розділ включає теми, які вивчаються тільки в рамках базових дисциплін. До комплексного розділу входять теми, які можна вивчати під час вивчення інших предметів, наприклад, окремі теми з природничих і наукових предметів професійного циклу.

Третій рівень інтеграції змісту – це рівень міжпредметних зв'язків. Вона забезпечує можливості для реалізації, систематизації та узагальнення знань студентів із суміжних дисциплін. Тому в практиці викладачів використовується як вертикальна інтеграція (об'єднання матеріалу в тему, повторення тем у різних класах дослідження різного рівня складності), так і горизонтальна інтеграція (об'єднання однотипних навчальних матеріалів з різних дисциплін).

При виборі змісту навчальних предметів і практичних проєктів дотримуються таких принципів:

- науковості
- інтеграція знань на теоретичному рівні, інформація, що вивчається, порушує фундаментальні і важливі загальні закономірності існування соціального середовища;
- відповідність
- як підтвердження нових додаткових аргументів достовірності теорії, що дає змогу розкрити єдність логіки та історії в еволюції наукового теоретичного знання, відтворити логічну функціональну теорію, яка допомагає пояснити органічні зв'язки між існуючими теоріями, як системний підхід до вже побудованих теорій, як інтеграційний чинник розвитку знань;
- перспективність – передбачає знайомство зі сферою професійної діяльності майбутнього фахівця: знайомство з установою, в якій він працюватиме, тощо. Принцип вимагає ретельного вибору виду професійної діяльності, щоб майбутній фахівець міг ознайомитися з професійними обов'язками закладів освіти (наприклад, на практиці).

Для реалізації інтегрованого процесу в освітньому середовищі необхідно дотримуватись таких умов навчання: спільних цілей і завдань навчального процесу, єдиних принципів і методів навчання, єдності концептуальних системи.

У нашому випадку спільною метою було забезпечення якості професійної підготовки студентів майбутніх викладачів закладів вищої

освіти у навчальних закладах. Основними завданнями інтеграції у професійній підготовці авіаційних фахівців у майбутньому є: оволодіння базовими педагогічними знаннями, набуття вміння комбінувати навчальні матеріали фахових предметів. Інтегративний підхід реалізується за допомогою контекстних засад навчання, що проявляється у вищих школах через зосередження специфічної спрямованості пізнавальної та комунікативної діяльності на розв'язання конкретних професійно орієнтованих завдань.

Всі науки, які викладаються у вищих навчальних закладах, повинні бути спрямовані на майбутню кар'єру студентів, формування і розвиток професійних якостей студентів для забезпечення ефективності їх майбутньої професійної діяльності. Використання міжпредметних зв'язків є одним із засобів уможливлення контекстного навчання. Ідея інтегральної освіти є актуальною, оскільки успішна методична реалізація обіцяє досягнення мети надання якісної освіти, тобто конкурентоспроможної освіти, яка забезпечує, щоб кожен учень самостійно досягав тієї чи іншої життєвої мети, був творчо активним у різних суспільних сферах.

Професійна підготовка майбутніх фахівців має базуватися на єдиній концептуальній позиції, організовуватися як цілісний освітній процес, орієнтований на єдину мету і завдання – якісну професійну підготовку майбутніх фахівців. Існує потреба у дослідженні та впровадженні різних шляхів і методів для інтеграції освітніх програм на різних рівнях професійної підготовки.

Комплексна підготовка майбутніх спеціалістів дала позитивні результати: знання студентів набувають системності, виявляється універсальність наукових зв'язків, узагальнюються знання та вміння, сприяє комплексному застосуванню, узагальненню, ідеям і методам передачі знань від дисципліни до ще одна дисципліна, яка є основою творчих підходів до навчальної діяльності в умовах євроінтеграції; ефективніше формування переконань і всебічний розвиток особистості; посилення світоглядної спрямованості пізнавальних процесів студентів; забезпечення життєдіяльності навчально-професійної діяльності.

Крім того, всебічне навчання прискорює формування переконань і світогляду майбутніх фахівців, сприяє прояву суб'єктивного ставлення до засвоєних фактів і способів їх інтерпретації, самостійного виявлення проблем, парадоксів і протиріч, евристичних позицій у навчальному процесі.

Метою інтегральної освіти є формування цілісних системних знань про єдність навколишнього світу, підготовка учнів до успішної професійної діяльності, розвиток інтелекту, творчого мислення тощо.

ВИСНОВКИ

Підсумовуючи зазначене вище, можемо констатувати, що соціально-професійна мобільність це сукупність здатностей та особистісних якостей майбутнього вчителя, які дозволяють ефективно діяти в професійному середовищі, що постійно змінюється, бути соціально та професійно активним, конкурентоспроможним, професійно компетентним, що базується на прагненні до самореалізації та самовдосконаленні. Обґрунтовано, що самостійна робота студентів є ефективним засобом розвитку соціально-професійної мобільності, за умов організації її на засадах особистісно орієнтованого підходу.

Творче освітнє середовище закладу вищої освіти є умовою для розвитку соціально-професійної мобільності майбутніх учителів, їх професійного становлення як фахівців. Під освітнім середовищем навчального закладу ми розуміємо систему впливу та умов формування особистості, а також можливостей для її розвитку, які містяться у соціальному та просторово-предметному оточенні в межах організованого освітнього процесу.

Для того, щоб освітнє середовище сприяло розвитку соціально-професійної мобільності майбутніх викладачів, воно повинне відповідати таким вимогам: гнучкість, тобто здатність освітніх структур до швидкої перебудови у відповідності до потреб особистості, навколишнього середовища, суспільства, що змінюються; відкритість, яка передбачає широку участь усіх суб'єктів освіти в управлінні; стимулювання вільного висловлювання власних думок; демократизацію форм і методів навчання і виховання; саморозвиток і саморегуляцію, засновані на процесах розвитку та саморозвитку особистості; установку на спільне діяльнісне спілкування, атмосфера доброзичливості, взаєморозуміння, діалог всіх суб'єктів освітнього процесу; творче змістове наповнення; поєднання інноваційних та традиційних форм і методів навчання; залучення до проектної діяльності, наповнення освітнього процесу творчими пошуково-дослідницькими й проблемними ситуаціями, особистісне становлення майбутніх фахівців, їхнє самоствердження, соціалізацію.

Проектна діяльність, а особливо участь у соціальних проектах, є умовою розвитку соціально-професійної мобільності оскільки

сприяє засвоєнню соціального досвіду, створює умови для творчої самореалізації студентів, сприяє розвитку самостійності, відповідальності, ініціативності, креативності, умінню планувати, приймати рішення, оцінювати результати діяльності, соціальну та професійну активність

Студентоцентроване навчання це важливий принцип організації освітньої діяльності вищої школи. Орієнтація вищої освіти на особистість студента дає можливість підвищити якість системи вищої освіти, підготувати конкурентоспроможного фахівця на сучасному ринку праці з гнучким креативним мисленням, ініціативного, стимулює його до відповідального навчання, розвиває соціально-професійну мобільність.

Інтеграцію змісту фахових дисциплін ми розглядаємо як умову розвитку соціально-професійної мобільності майбутнього вчителя, оскільки успішна методична її реалізація обіцяє досягнення мети надання якісної освіти, тобто конкурентоспроможної освіти, яка забезпечує, щоб кожен учень самостійно досягав тієї чи іншої життєвої мети, був творчо активним у різних суспільних сферах.

АНОТАЦІЯ

Сучасним вчителям для того, щоб бути успішними і затребуваними слід бути готовими до постійно мінливих тенденцій на ринку праці. У статті запропоновано трактування поняття «соціально-професійна мобільність особистості», «розвиток соціально-професійної мобільності». Визначено здатності та особистісні якості (ініціативність, креативність, соціальна та професійна активність, здатність ризикувати, самоорганізованість, самостійність, вольовий самоконтроль, рішучість, впевненість у собі, відкритість до нового), які складають соціально-професійну мобільність майбутнього вчителя.

Обґрунтовано умови розвитку соціально-професійної мобільності майбутніх вчителів, а саме, творче освітнє середовище закладу вищої освіти, участь у проєктній діяльності майбутніх вчителів, самостійна робота студентів, інтеграція змісту фахових дисциплін.

Література

1. Амирова Л. А., Багишаев З. А. Професійно-педагогічна мобільність учителя як цільова установка вищого педагогічного образования. *Alma mater*. 2004. № 1. С. 55–60.

2. Баришева О. І. Самовизначення та самореалізація як мотив участі старшокласників у гуртковій роботі : автореф. дис. ... канд.

психол. наук: спец. 19.00.07 «Педагогічна і вікова психологія» / О. І. Барішева. – К., 2001. – 18 с.

3. Бутенко О. П, Опікунова Н. В. Роль системи зворотного зв'язку у процесі студоцентрованого навчання. *COLLECTIVE MONOGRAPHS*, 2021.

4. Дьяченко М. И. Психологический словарь-справочник. Москва: Харвест, 2004. 576 с.

5. Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 № 1556-VII
Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>

6. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII
Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>

7. Зеер Э. Ф. Психология профессий . Москва: Академический проект, 2003. 336 с.

8. Игошев Б. М. Организационно-педагогическая система подготовки профессионально мобильных специалистов в педагогическом университете. Москва: ВЛАДОС, 2008. 201 с.

9. Ипатов Е. Р. Формирование социально-профессиональной мобильности студентов вуза: автореферат ... кандидата педагогических наук. Шуя, 2012. 24 с.

10. Калиновский Ю. И. Развитие социально-профессиональной мобильности андрагога в контексте социокультурной образовательной политики региона: диссертация ... доктора педагогических наук. Санкт-Петербург, 2001. 470 с.

11. Кільдеров Д. Е. Теоретичні і методичні засади забезпечення якості підготовки майбутніх учителів технологій на основі інтегрованого навчання: дис. ... док. пед. наук : спец. : 13.00.04 / Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського. Вінниця, 2018. 577 с.

12. Крутії К. Освітній простір дошкільного навчального закладу: монографія у 2 ч. К.: Освіта, 2009. Ч. 1. 302 с.

13. Лесникова С. Г. Проектная деятельность как средство развития социальной инициативности подростка в условиях детской общественной организации: Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01

14. Положення про організацію освітнього процесу в Центральноукраїнському державному педагогічному університеті імені Володимира Винниченка на 2022–2023 навчальний рік. Кропивницький: РВВ ЦДПУ ім. В. Винниченка, 2022. 86 с.

15. Положення про порядок реалізації студентами права на вільний вибір навчальних дисциплін у Центральноукраїнському державному педагогічному університеті імені Володимира Винниченка. Кропивницький: РВВ ЦДПУ ім. В. Винниченка, 2020. 14 с.

16. Пометун О. І. Молодь обирає дію: Соціальне проектування – новий підхід до виховання молоді. Метод проектів: традиції, перспективи, життєві результати: практико зорієнтований збірник / О. І. Пометун. Київ: Департамент, 2003. С. 327–333.

17. Приходченко К. І. Творче освітньо-виховне середовище: теоретичний і практичний концепти: монографія. Донецьк: Ноулідж, 2011. 382 с.

18. Пріма Р. М. Формування професійної мобільності майбутнього вчителя початкових класів: теорія і практика: монографія. Дніпропетровськ: ІМА-ПРЕС, 2009. 367 с.

19. Сорокин П. А. Социальная мобильность / пер. с англ. М. В. Соколовой. Москва: Academia: LVS, 2005. 277 с.

20. Чернилевский Д. В. Дидактические технологии в высшей школе. Москва: ЮНИТИ, 2002. 437 с.

21. Ясвин В. А. Экспертиза школьной образовательной среды. М.: Сентябрь, 2000. 197 с.

Information about the author:

Babenko Tetyana Vasylivna,

Candidate of Pedagogic Sciences,

Associate Professor at the Department of Pedagogy

and Special Education

Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State University

1, Shevchenka str., Kropyvnytskyi, 25000, Ukraine